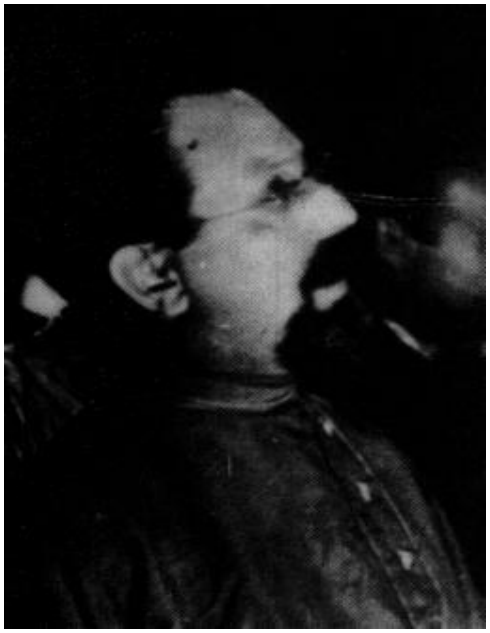
Serrati, Giancinto Menotti (1872–1926)

Serrati Genova közelében, Spotornóban (Savona megye) született, 1872. november 25-én. Apja asztalos volt, Garibaldi rendíthetetlen híve, Oneglia városka polgármestere. Serrati ott töltötte a gyermek és ifjúkorát, egész életében szorosan kötődött a ligúr kisvároshoz. Serrati tipikus képviselője az olasz kispolgárság azon széles rétegének, amely szorosan kapcsolódott a Risorgimento demokrata örökségéhez, majd eljutott a szocialista és a kommunista mozgalomhoz. Egész életében megőrizte eszmei-politikai formálódásának kiindulópontjait is, a felvilágosult racionalizmust és az antiklerikalizmust.

Serrati húszéves korában Oneglia első szocialista ligájának alapítói között szerepel. Tanulmányait abbahagyva, Milánóba költözött, de tudósításokat írt a *Lotta di classe* onegliai újságba, tulajdonképpen agitátor- és propagandista tevékenységet folytatott, szoros kapcsolatba került C. Lazzarival, az Olasz Munkáspárt alapítójával. 1893-ban (21 évesen) részt vett a szocialista párt Reggio Emiliában tartott kongresszusán és a II. Internacionálé zürichi kongresszusán is.

Az 1893 és 1897 közötti évek kemény időszakot jelentettek a fiatal szocialista párt és Serrati számára, sorozatosan letartóztatták, elítélték, 1894-ben kénytelen volt külföldre menekülni, Marseille-ben a legnehezebb fizikai munkát végezte, szénrakodó munkás volt a kikötőben. Ahogy hazatért hamarosan bebörtönözték, rendőri felügyelet alatt maradt a szabadulása után is. 1897 őszén másodszor menekült Marseille-be. Miután szembeszállt a város nagyhatalmú, „független" szocialista polgármesterével kiutasították Franciaországból. Madagaszkárban szállt partra, majd egy évig különféle hajókon szolgált az Indiai-óceánon, csak 1899 őszén tért vissza Európába.

Svájcban telepedett le, rögtön bekapcsolódott a svájci olasz emigráns munkások szervezetének, az Olasz Nyelvű Szocialista Uniónak (USLI) a propaganda és szervező munkájába. Népszerűvé tették az *Avvenire del lavoratore* című szocialista lapban megjelent cikkei. Két álnéven írt brosúrája (egyik antiklerikális, a másik monarchia ellenes) többször is megjelent. Serrati kemény és sikeres harcot vívott az emigráns olaszok között akkor még befolyásos anarchista szervezettel. 1900-ban megválasztották az USLI titkárának, majd a következő kongresszuson sikerült elérnie, hogy a szervezet nevet változtasson és Olasz Szocialista Párthoz (PSI) csatlakozzon.

Serrati a Svájcban elért politikai és személyes sikerei ellenére sem tudott ellenállni a az amerikai olasz szocialisták szervezetétől érkezett hívásnak: elvállalta a New York-i olasz nyelvű szocialista hetilap, az *Il Proletariato* szerkesztését. 1902 tavaszán érkezett Amerikában. Az olasz emigránsok helyzete természetesen az Egyesült Államokban sem volt könnyű. Serrati tehetsége és fáradhatatlansága hamarosan látványos eredményeket hozott: az *Il Proletariato* példányszáma gyorsan növekedett, az olasz emigránsok szövetkezeti mozgalma föderációba lépett a szocialista párt szervezetével,

és együttesen az olasz emigráció egyik robusztus szervezetévé váltak. Serrati kemény harcokba keveredett az amerikai szakszervezeti és szocialista mozgalom különféle szervezeteivel, s szakadatlan harcot vívott az olasz anarchistákkal is. Az akkori állapotok jellegzetes mutatója volt, hogy a Serrati tiszteletére tartott egyik rendezvényen az anarchisták verekedést provokáltak, majd a szocialisták oldaláról egy revolverlövés megölt egy anarchistát. Az anarchisták ezt követően Serratit kémkedéssel és gyilkossággal vádolták – nem maradhatott Amerikában.

Az 1904-es évet Serrati Svájcban töltötte, a hatóságok rendészeti szempontból sajátos karanténjában. Mégis sikerült visszaszereznie az Olasz Szocialista Párt svájci föderációjának titkári és az *Avvenire del lavoratore* szerkesztői posztját, és fáradhatatlanul részt vett a hazai szocialisták soraiban zajló belső vitákban is. Megtámadta F. Turatit, a párt egyik legtekintélyesebb értelmiségi vezetőjét, az 1904. évi olaszországi általános sztrájkkal kapcsolatos vitákban pedig a forradalmi szindikalistákkal került ellentétbe.

A következő években, amikor Serrati egyszerre harcolt egyfelől Turati „terméketlen, megalkuvó" szocializmusa, másfelől Arturo Labriola „amorf és anarchista" szindikalizmusa ellen, egyaránt érték sikerek és kudarcok. Svájcban folyó szakszervezeti vitákban pedig egyaránt küzdött mind a „francia", mind a „német" irányzattal. Miközben nagyon is komolyan vette a szakszervezeti vitákat és küzdelmeket, a pártot mindennél fontosabbnak tartotta. Nem nagyon bízott a szocialista párt vezető csoportjában levő értelmiségiekben, akik „mindent teoretizálnak", sem a szakszervezeteknek a „forradalmi" szindikalista, sem a „reformista" vezetőiben. Kétségtelen, hogy állásfoglalásaiban, habitusában szerepet játszott az autodidakta módon szerzett műveltsége, a szocialista „apostolság" és nosztalgiája a harcos 1890-es évek iránt. Ezek szellemében 1904-ben két új brosúrát írt is – szintén álnéven –, amelyek majd kitűnő illusztrációs anyagot szolgáltatnak a fiatal Antonio Gramsci számára, a „régi" szocializmus elavultságának, naivságainak szemléltetéséhez és bizonyításához.

1911 őszén – 14 évi emigráció után – Serrati hazatért szülőföldjére, Onegliába, szakszervezet és a helyi szocialista lap hívására. Egy év elteltével Velencébe hívták, szintén a helyi szocialista lap szerkesztőjének és szakszervezeti titkárnak. Akkoriban egyfelől a régi idők generációja reprezentánsának számított, aki megtapasztalta a nemzetközi munkásmozgalom harcait, másfelől a hazai szocialista vezetők között új ember volt. Figyeltek a szavára a PSI akkori nagy vitáiban, amelyeknek a líbiai háború, a reformistáknak a pártból való kizárása, Mussolini párton belüli „bonapartizmusa" (Gramsci kifejezése), az 1914. évi „vörös hét" értékelése voltak a nagy témái. Engesztelhetetlen internacionalizmusával, nem alkuvásával, mindenféle kalandorság elutasításával Serrati tekintélyt szerzett magának a mind a szocialista párt, mind a szocialista szakszervezeti szövetségben (CGL). 1914-ben beválasztották a párt országos vezetőségébe, s Mussolini leváltása után rábízták a párt központi napilapjának, az *Avanti!-nak* a szerkesztését.

Serrati irányítása alatt a napilap példányszáma visszaesett ugyan, de az olasz szocialista orgánum a háború kitörése után is rendületlenül kitartott az internacionalizmus és a háborúellenesség mellett, szembefordult a „l'union sacré" gondolatával és politikájával. 1915 szeptemberében az olasz szocialista delegáció tagjaként Serrati ott volt a baloldali szocialisták Zimmerwaldban tartott nemzetközi konferenciáján, a PSI képviseletében egyetértett a II. Internacionálé újjászervezésének tervével, ez azonban elválasztotta őt a Lenin vezette baloldaltól. A cenzúrát kijátszva közölte az *Avanti!*-ban a zimmerwaldi kiáltványt. Serrati 1915–1916-ban úgy érezte, hogy az olasz mun-

kásság és a népi tömegek igazolják a nem alkuvó szocialista magatartást és politikát, a második wimmerwaldi konferencián, Kiethalban Serrati – ha nem is osztotta teljesen, de – csatlakozott Lenin álláspontjához.

1917-ben, az orosz forradalom kitörése után Serrati az *Avanti!*-ban kezdetben az eszerek nézeteinek adott nagyobb teret, júliusban azonban már „bolsevistának" nyilvánította magát. Rengeteget tett Lenin olaszországi megismertetéséért. A Kerenszkij-kormány képviselőit, akik a „demokratikus" háború támogatása ügyében érkeztek Olaszországba már mindenütt „Éljen Lenin!" táblákkal és felkiáltásokkal fogadták a szocialisták. Az 1917 augusztusi torinói tömegmegmozdulások kapcsán Serratit – felforgató tevékenység és hazaárulás vádjával – három és fél évi börtönre ítélte a bíróság.

1919 februárjában Serrati kiszabadult, a világháborús győzelem alkalmával kihirdetett amnesztiával. Akkorra az olasz szocialista mozgalom példátlan méreteket öltött, a városok és falvak terein maximalista szocialista szónokok százai arra szólították a tömegeket, hogy „Kövessük az orosz példát!". 1919 októberében a PSI Bolognában tartott kongresszusa lelkesen megszavazta a pártnak az új, a Kommunista Internacionáléhoz csatlakozását, felvette a párt új programjába mind a hatalom forradalmi úton való megszerzése, mind a proletárdiktatúra célkitűzést. Serrati az *Avanti!*-ban s a párt új folyóiratának, a *Comunismo*-nak a hasábjain jelszóként hirdette ezeket a kommunista célkitűzéseket. Az olasz szocialisták úgy tekintettek Serratira, mint „az olasz Lenin"-re. Személyes tragédiája, és az olasz szocializmusé is, hogy hamarosan a forradalmi verbalizmus és az olasz szocializmus kudarcának megtestesítőjévé vált. A világ és a szocialista eszmék és a mozgalom gyors átalakulása közben ugyanis kiderült, hogy eszmei, ideológiai nem-alkuvása terméketlen, kiderült, hogy a maximalista szocializmus képtelen az új jelenségek értelmezésére, az orosz és az olasz valóság igazi megkülönböztetésére, egy Olaszországban realizálható politikai irányvonal kidolgozására. Serrati semmiképpen sem akart szakadásokat az olasz szocialista mozgalomban, az egység megőrzésének híve volt, miközben a PSI irányzatai feltartóztathatatlanul távolodtak egymástól. Serrati továbbra is az olasz szocialisták „legszeretettebb" vezetője maradt, közben azonban „az események kezdtek túlmenni rajta".

Serrati a Kommunista Internacionálé II. kongresszusán (1920. július–augusztus) keményen vitatkozott Leninnel az agrárkérdésről és a nemzeti kérdésről. Álláspontja „balosnak" látszott, Lenin azonban egyszerűen „réginek", „unalmasnak" nyilvánította. A Komintern „21 pontja" körüli vitában Serrati az „olasz sajátosságokra" hivatkozva viszonylagos autonómiát követelt a PSI-nek a Komintern keretében, azonban sikertelenül.

Serrati (a kép baloldalán) Trockijjal a Komintern második kongresszusának egyik szünetében

1921 januárjában az Olasz Szocialista Párt Livornóban tartott kongresszusán ellenezte mind a reformisták kizárását, mind a kommunista baloldallal való szakítást, amely

január 21-én megalapította az Olasz Kommunista Pártot. „Livornóban mi körömszakadtáig harcoltunk Turati és Modigliani ellen – emlékezett tíz évvel később a kommunista Togliatti –, Serratit azonban csodáltuk." Serrati életének legnehezebb időszaka következett. Az olasz kommunisták és a Kommunista Internacionálé Moszkvából a „reformistákkal" való szakítását követelték, ezt azonban Serrati szükségtelennek tartotta, s nem szakított a „bécsi Internacionáléval" sem.

A PSI 1922. októberi kongresszusán, éppen a marcia su Roma előtt, újabb szakadás történt az Olasz Szocialista Pártban: a többség Serratival együtt elszánta magát a reformistáknak a pártból való kizárására. Ezzel immár három munkáspárt küzdött Olaszországban (a reformista, a maximalista szocialista, a reformista szocialista), miközben a fasiszták, a kormányhatalommal a kezükben szisztematikusan hozzákezdtek a munkásmozgalom valamennyi szervezetének felszámolásához: szétverték a munkáskamarákat, a szövetkezeteket, a községi önkormányzatokat, a Serrati által annyira óvott szocialista egység utolsó erődjeit. Ezekben a hetekben Serrati Moszkvában volt, a Kommunista Internacionálé IV. kongresszusán, amely a maradék PSI és az OKP egyesítéséről döntött. A döntés alapján Serrati és Gramsci együtt szerkesztette volna a z egyesült párt napilapját, a moszkvai határozatot azonban Olaszországban nem fogadta el sem az OKP-ben domináns többségi, „balos", a Bordiga vezette irányzat, sem a PSI „likvidálása" ellen fellépő szocialisták, akik Pietro Nenni mögé sorakoztak föl. Hazatérése után Serratit hamarosan letartóztа a rendőrség, az 1923 áprilisi kongresszusról való kényszerű távolléte hozzájárult ahhoz, hogy a PSI-ben felülkerekedett a kommunistákkal való egyesülés elutasítása.

1924-ben, azután, hogy a Komintern az OKP-ban a „baloldaliság" háttérbe szorításáról, s Gramsci körül új vezető csoport kialakításáról döntött, Gramsci és Serrati együttesen elérte a kommunista párt a szocialista párt „harmadik internacionalista" frakciójával való fúzióját: Serrati tagja lett az OKP Központi Bizottságának, szerkesztője a párt szakszervezeti lapjának, a *Sindacato rosso*-nak. Az OKP első félig illegalitásban, a franciaországi Lyonban tartott kongresszusán, amelyen végképp győzedelmeskedett a Gramsci körül kialakult új vezető csoport, Serrati felszólalásában megrendítő őszinteséggel és kritikával tekintett végig a múltján és a PSI történetén. Togliatti elérte, hogy Serratit beválasszák a Komintern végrehajtó bizottságába.

A kommunista világszervezet képviseletében Serrati Portugáliába készült utazni, az ottani kommunista párt konferenciájára, amikor 1926. október 10-én váratlanul végzett vele egy szívroham. Csak 53 éves volt. A rendőrség tilalma ellenére, Serrati temetése volt az olasz munkásmozgalom utolsó nagy tömegmegmozdulása a fasiszta rendkívüli törvények bevezetése előtt.

(Horváth Jenő)

(Első megjelenés Horváth Jenő: *Serrati, Giancinto Menotti (1872–1926).* In Harsányi Iván, Jemnitz János, Székely Gábor (szerk.): *A nemzetközi munkásmozgalom történetéből. Évkönyv 2001.* Magyar Lajos Alapítvány, Budapest, 2000. 245–250. p.